

Bidragsbrott och felaktiga utbetalningar

Anna Tenje, Äldre- och socialförsäkringsminister
6 september 2023

Bidragsbrott och felaktiga utbetalningar

- Under 2021 uppskattas att ca 14,6 miljarder kronor betalades ut felaktigt enligt en rapport från Ekonomistyrningsverket (ESV 2023:22). Drygt hälften av de felaktiga utbetalningarna har uppskattats vara misstänkta bidragsbrott
- Angreppen på välfärdsystemen från den organiserade brottsligheten är ett av de allvarligaste hoten mot samhället
- Att bekämpa välfärdsbrottsligheten och motverka felaktiga utbetalningar är avgörande för att bibehålla legitimiteten och förtroendet för våra gemensamma trygghetssystem och för att säkerställa att stöd och bidrag endast går till de individer som har rätt till dem

Felaktigt nyttjande ska stoppas

- Regeringen stärker därför arbetet mot felaktiga utbetalningar och brott mot välfärdssystemen och andra offentliga stödsystem.
- Att myndigheter ska ha rätt förutsättningar för att bekämpa välfärdsbrottslighet är en viktig fråga för regeringen

Enligt Tidö-avtalet avser regeringen

- Inrätta Utbetalningsmyndigheten den 1 januari 2024
- Förbättra folkbokföringen genom en folkräkning
- Införa en ny huvudregel i sekretesslagstiftningen som innebär att myndigheter och andra aktörer ska kunna utbyta information med brottsbekämpande myndigheter när det behövs för att förebygga och bekämpa brott
- Kartlägga felaktiga utbetalningar på kommunal och regional nivå och skärpa bidragsbrottslagen

Ett stärkt och samlat skydd av välfärdssystemen

Utredningens uppdrag

Utredningen ska enligt direktiven bland annat

- kartlägga behov och identifiera förbättringsområden för att möjliggöra en ändamålsenlig och effektiv hantering av bidragsbrott... och om så bedöms lämpligt lämna förslag som beaktar om ansvar eller befogenheter ska flyttas.
- analysera för- och nackdelar med och lämna förslag om ett administrativt sanktionssystem för vissa bidragsbrott.

Slutsatser av kartläggningen

- Under 2021 betalade staten ut totalt 728 miljarder kronor i olika förmåner och stöd. Ungefär 2 procent av dessa, cirka 14,6 miljarder kronor, uppskattades vara felaktiga.
- De sökande bedömdes orsaka 90 procent av de felaktiga utbetalningarna, motsvarande cirka 13 miljarder. 56 procent av de fel som orsakades av den sökande, motsvarande utbetalningar om 7,4 miljarder kronor, misstänktes vara avsiktliga.
- 10 procent av det uppskattade beloppet för misstänkta bidragsbrott polisanmälades (734 miljoner kronor).
- Av de misstänkta bidragsbrott som polisanmäls klaras cirka 40 procent upp.
- Mindre än 1,5 procent av lagförda bidragsbrott avser grova bidragsbrott.

Slutsatser av kartläggningen

- Beslutande aktörer uppfattar inte att de har ett brottsförebyggande ansvar. Förebyggande arbete mot bidragsbrott blir ofta nedprioriterat till förmån för andra serviceuppdrag. Åtgärder som genomförs utvärderas inte och följs inte heller upp.
- Mångfalden av förmåner och diverse initiativ på området har kommit att bli ett svåröverskådligt lapptäcke av regelverk som växt allt efter hand. Det saknas ett brottsförebyggande perspektiv när nya regler tas fram eller ändras, vilket medför att det finns inbyggda risker i regelverken som underlättar för bidragsbrott.
- De beslutande aktörerna saknar vissa verktyg för att kunna förebygga, upptäcka och anmäla fler misstänkta brott.
- De brister som identifierats kan inte åtgärdas genom organisationsförändringar eller ökad samverkan. Det behövs i stället mer omfattande förändringar för att stärka och skydda välfärdssystemen.

Förslag på åtgärder

Ett reglerat brottsförebyggande ansvar

- För att kunna prioritera och förebygga välfärdsbrott behövs ett hållbart kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete.
- Försäkringskassan, Pensionsmyndigheten, CSN, Migrationsverket och Arbetsförmedlingen bör få ett reglerat ansvar för att förebygga brott mot välfärdssystemen.
- Ansvaret ska innebära att myndigheterna vidtar ett kunskapsbaserat brottsförebyggande arbetssätt, med särskilt fokus på framtagande av lägesbilder, konkreta åtgärdsplaner och uppföljningar.
- Brå bör ge de beslutande aktörerna stöd i hur ett brottsförebyggande arbete ska bedrivas.
- EBM bör i sin tur stödja beslutande aktörer genom att bidra med kunskap om hur ekonomisk brottslighet kan förebyggas.

Enkla och robusta regelverk

- För att förebygga och förhindra att välfärdsbrott överhuvudtaget kan begås behöver välfärdssystemens regelverk vara enhetliga, enkla och robusta mot missbruk.
- Nya utredningar bör tillsättas, som på ett samlat sätt ser över befintliga regelverk och tar fram förslag till enhetliga, enkla och robusta regelverk.
- Det bör regleras att ett brottsförebyggande perspektiv alltid ska tillämpas när nya eller förändrade regler tas fram inom välfärdssystemen.
- För att säkerställa att det brottsförebyggande perspektivet verkligen har tillämpats bör en särskild granskningsfunktion inrättas – Rådet mot välfärdsbrott – med uppgift att granska regelförslag och ge praktiskt stöd i regelgivning på området.

Utökade möjligheter till uppgiftsinhämtning

- För att förebygga, upptäcka och förhindra välfärdsbrott behöver de beslutande myndigheterna få ta del av fler uppgifter.
- Försäkringskassan och Pensionsmyndigheten bör få utökade möjligheter att vid misstanke om felaktigheter inhämta uppgifter om försäkrade, annan fysisk person än den försäkrade och juridiska personer från bland andra myndigheter, banker, arbetsgivare och uppdragsgivare.
- Kommunerna bör få utökade möjligheter att begära uppgifter om inkomster från Skatteverket (i dag finns möjlighet att inhämta uppgifter gällande kapitalinkomster och återbetalning av skatt).

Förslaget om ett administrativt sanktionssystem

- För att komma åt alla klandervärda överträdelser mot välfärdssystemen bör det införas ett system med administrativa sanktionsavgifter.
- En sanktionsavgift ska tas ut om någon har lämnat oriktiga uppgifter eller underlåtit att anmäla ändrade förhållanden (t.ex. flyttar, separerar eller får en ändrad inkomst) och detta har lett till, eller hade kunnat leda till, en felaktig utbetalning.
- Sanktionsavgiften ska sättas ner, helt eller delvis, om det är oskäligt att ta ut avgiften med fullt belopp.
- Allvarligare överträdelser ska även i fortsättningen anmälas till brottsutredande myndighet.
- Uppgifter om beslutade sanktionsavgifter samlas i ett register som administreras av Utbetalningsmyndigheten.

Förslaget om att Ekobrottsmyndigheten får ansvaret för att utreda bidragsbrott

- För att kraftsamla mot den allvarigare bidragsbrottsligheten bör ansvaret för att utreda bidragsbrott flyttas till EBM.
- EBM har den kompetens som krävs i form av spaning, underrättelseverksamhet och specialistkunskap att utreda ekonomiska brott. De har bättre förutsättningar att prioritera bidragsbrott.
- EBM har stor kunskap och erfarenhet av brott som begås genom företag och utreder redan andra brott mot välfärden, däribland skattebrott och bedrägerier mot den statliga lönegarantin.

Förslag om att införa ett system med bidragsspärr

- För att skapa en ytterligare åtgärd mot framför allt den allvarligare bidragsbrottsligheten bör det införas ett system med bidragsspärr.
- Den som döms eller meddelas ett strafföreläggande för bidragsbrott av normalgraden eller grovt bidragsbrott, ska meddelas en bidragsspärr under en bestämd tid.
- Bidragsspärren träffar samtliga förmåner och stöd som omfattas av bidragsbrottslagen, dock inte ekonomiskt bistånd enl. socialtjänstlagen eller bistånd enl. LMA som utgör yttersta skyddsnätet för personer med tillfälliga försörjningsproblem.
- Beslutande myndigheter, kommuner och a-kassor får medge undantag från en beslutad bidragsspärr, om det finns särskilda skäl.
- Uppgifter om meddelade bidragsspärrar samlas i ett register som administreras av Utbetalningsmyndigheten.

Ikraftträdande

- Författningsförslag som gäller brottsförebyggande arbete, robusta och enkla regelverk samt uppgiftsinhämtning bör träda i kraft den 1 januari 2025.
- Författningsförslag med anledning av systemet med bidragsspärr bör börja gälla den 1 januari 2026.

Ett stärkt och samlat skydd av välfärdssystemen

